

# VÄÄVELTORIK ja õõnsad puuhiiglased

Edgar Kase pilti kommenteerib ERAST PARMASTO

**M**ais-juunis, mõnikord aga ka augustis ilmuvad parkides vanadele tammedele ja hõbepajudele suured ereoranžid või väävelkollased torikuliste viljakehad. Sama seeneliiki (*Laetiporus sulphureus*) võib leida meie tammikuis, harvem ka teistel lehtpuudel. Peamiselt laialehiste puude kahjustajana on vääveltorik sage kogu põhjapoolkera parasvöötmes; Siberis, kus sobivaid lehtpuuliike napib, asustab ta tihti vanu lehiseid.

Viljakehade ilmumine näitab, et tüve südamik on tugevasti kahjustunud seenest, mis tekitab pruuni kuubilist, sõrmede vahel pulbriks pudenevat mädanikku. Võib-olla on puu isegi päris õõnes.

Seene kübarad on 10–30, isegi kuni 40 cm läbimõõdus ja kasvavad rühmadena üksteise kohal. Nad on juustutaolise konsistentsiga ja noorelt söödavad (kuigi ma ise nende maitsest küll suurt ei pea). Alguses kasvab kübar kuni sentimeetri ööpäevas, umbes kahe nädala pärast kasv aeglustub ja seejärel lakkab. Kübara allkülje väga peentest väävelkollastest torukestest vabaneb hulgi eoseid, mis nakatavad uusi puid jämedate okste murdumishaavade või külmalõhede kaudu. Umbes kuu aega hiljem seene viljakeha sureb, luitub ja langeb puu jalamile, kus see lubjataolise valkja hunnikuna veel järgmisel kevadelgi silma hakkab.

Nagu suur osa teisigi torikulisi, pole vääveltorik õieti parasiit: vanema puu tüve sisemus koosneb peamiselt surnud puidurakkudest. Nii võib ta aastakümneid tüve mädanada, ilma et puu kasv oleks oluliselt häiritud. Tartu botaanikaaias märgati ühel hübriidisel hõbepajul vääveltoriku viljakehi umbes 65 aasta vältel (aga võib-olla oli neid seal varemgi). Puu jämedamad oksad hakkasid murenema alles viimasel paarikümnel aastal, lõpuks murdus ka tüvi.



Eestis teame palju vanu suurte avatud õõnsustega tammepuid, mis vääveltoriku ja tormide kiuste on seisnud aastaid. Peaaegu kõigi puuliikide kohta kogu maailmas kehtib reegel: tüvi ei murdu, kui selle terve väliskihi paksus pole kusagil õhem õõnsuse läbimõõdu viiendikust. Ja teine tingimus: augud-avaused ei tohi hõlmata üle poole tüve ümbermõõdust [1]. Nii peab ka mädanikust räsitud tüvi veel kaua vastu tugevalegi tuulele. On ju toru üks eluslooduse kavalamaid "arhitektuurileitisi". Inimene pole seni suutnud ehitada ühtegi torni, mis oma tuulekindlusele oleks võrreldav mõne õõnsa kõrrega, kuulugu see siis timutile, keraheinale või pilliroole.

KIRJANDUS:

1. Mattheck, C., Bethge, K., West, P. W., 1994. Breakage of hollow tree stems. Trees, 9.

## Kui kadakas roostetab...

Kaljo Kask

**T**erane loodusesõber leiab igal aastaajal seeneriigis midagi huvitavat. Vilumatu silm võib mitte märgata taimahaigusi põhjustavaid mikroseeni. Neist kergemini pannakse tähele eredavärvilisi roosteseeni.

Roosteliselaadsete kui täisparasiitide seeneniidistik asub elusates taimedes. Väga paljude taimeliikide lehtedel, varrel, kõrtel, okstel, tüvel ja viljadel moodustuvad oranžid, pruunid kuni mustad seene eoste kogumikud – eoslad.

Roosteseente arengutsükli üks iseärasus on peremeestaimede vahetus ja teine – kuni viis arengujärku (tähistatakse 0–IV). Mais ja juunis hakkavad hariliku kadaka tüvel ning okstel silma näsarooste tekitaja oranžid (niiskena sültjad) kogumikud – talieoslaid (III). Selle seene alg- ja kevadeoslaid (0, I) võib juulist septembrini näha hoopis roosõielistel (viirpuu, pihlakas, õunapuu).

Eestis parasiteerib kadakal kolme liiki näsarooste tekitajaid (*Gymnosporangium*). Viirpuudel tekitab näsaroostet *G. clavariiforme*, mille tagajärjel lehed, marjad ja oksad deformeeruvad. Sama seene talieoslaid näemegi kevaditi kadaka tüvel ja okstel (vt. fotot). Harilikul pihlakal põhjustab Eestis näsaroostet *G. cornutum*, õunapuudel *G. tremeloides*. Näsarooste levib peamiselt mets- ja metsikult kasvatatel õunapuudel, kultuursortidele see seen olulist kahju ei tee.

Foto: ARNE ADER

